Torah from Around the World

Maak mij, Eeuwige, met uw wegen vertrouwd,

leer mij uw paden te gaan.

Tehilliem 25: 2

Sjabbat Wajisjlach, 28 november 2026/ 18 Kislew 5787

Beresjiet/Genesis : **34**: 1 – **35:**15; Tanach blz. 69 - 72.
Haftara: Jehosjoea **9**: 1 – 20; Tanach blz. 447 - 448.

Vertaler: Bram Lagendijk

Coördinatie: Channa Kistemaker

Commentaar: **Lord Rabbi Jonathan Sacks z''l** was bij leven Opperrabbijn van het Verenigd Koninkrijk.

Oorspronkelijke Engelse tekst

Use the link to read or listen to the original text in English.

De Joodse reis

Waarom is Ja'akov de vader van ons volk, de held van onze traditie? Wij zijn 'de gemeente van Ja'akov', 'de kinderen van Jisraël'. Toch was het Avraham die de Joodse reis begon, Jitschak die bereid was zich te laten offeren, Joseef die zijn familie redde tijdens de hongersnood, Mosje die het volk uit Egypte leidde en het zijn wetten gaf. Het was Jehosjoea die het volk naar het Beloofde Land bracht, David die de grootste koning werd, Sjlomo die de Tempel bouwde, en de profeten door de eeuwen heen die de stem van God werden.

Het verhaal van Ja'akov in de Tora lijkt tekort te schieten in vergelijking met andere levensverhalen, althans als we de tekst letterlijk lezen. Hij heeft gespannen relaties met zijn broer Esav, zijn vrouwen Rachel en Lea, zijn schoonvader Lawan en met zijn drie oudste kinderen: Reoewen, Sjimon en Levi. Soms lijkt hij vol angst te zijn, en soms handelt hij niet helemaal eerlijk, of lijkt dat zo. In antwoord op

de farao zegt hij over zichzelf: "Mijn leven, dat ellendig is geweest, heeft nog maar kort geduurd." *(Bereesjiet 47:9)* Dat is minder dan we zouden verwachten van een held van onze traditie.

Daarom wordt een groot deel van het beeld dat we van Ja'akov hebben, gevormd door de midrasj, de mondelinge traditie die door de wijzen bewaard is gebleven. In deze traditie is Ja'akov volledig goed en Esav volledig slecht. Het moest wel zo zijn – zo betoogde rabbijn Zvi Hirsch Chajes in zijn essay over de aard van de midrasj-interpretatie – omdat het anders moeilijk zou zijn om uit de bijbelse tekst een duidelijk onderscheid te maken tussen goed en kwaad. [1] De Tora is een buitengewoon subtiel boek, en subtiele boeken worden vaak verkeerd begrepen. Daarom maakte de mondelinge traditie het eenvoudiger: zwart-wit in plaats van grijstinten.

Toch kunnen we misschien, zelfs zonder midrasj, een antwoord vinden – en de beste manier om dat te doen is door te denken aan het idee van een reis. Reizen is kenmerkend in de Joodse traditie. Het begint met de reis van Avraham en Sara, die hun "land, geboorteplaats en vaders huis" achter zich laten en op weg gaan naar een onbekende bestemming, "het land dat Ik u zal tonen".

Het Joodse volk wordt gedefinieerd door een andere reis in een ander tijdperk: de reis van Mosje en de Jisraëlieten vanuit Egypte, dwars door de woestijn, naar het Beloofde Land. Die reis wordt als een opsomming beschreven in sidra *Masee*: "Ze verlieten X en sloegen hun kamp op in Y. Ze verlieten Y en sloegen hun kamp op in Z." Joods zijn betekent bewegen, reizen en zelden of nooit ergens vestigen. Mosje waarschuwt het volk voor het gevaar van zich ergens vestigen en de bestaande situatie als vanzelfsprekend beschouwen, zelfs in het land Jisraël:

"Als u eenmaal in dat land geworteld bent en er kinderen en kleinkinderen hebt gekregen, en u gaat u misdragen…" *(Dewariem/Deuteronomium 4:25)*

Vandaar de regels dat Jisraël altijd aan zijn verleden moet denken, nooit zijn jaren van slavernij in Egypte mag vergeten, nooit met Soekot mag vergeten dat onze voorouders ooit in tijdelijke woningen woonden, nooit mag vergeten dat het land niet van ons is – het behoort God toe – en dat wij er slechts zijn als Gods "*geriem wetosjawiem*, vreemdelingen en gasten". *(Wajikra/Leviticus 25:23)*

Waarom? Omdat Joods zijn betekent je niet volledig thuis voelen in de wereld. Joods zijn betekent leven in de spanning tussen hemel en aarde, schepping en openbaring, de wereld zoals die is en de wereld die we moeten nastreven; tussen ballingschap en thuisbasis, en tussen de universele menselijke aard en de specifieke Joodse identiteit. Joden staan niet stil, behalve wanneer ze voor God staan. Het universum, van sterrenstelsels tot subatomaire deeltjes, is constant in beweging, en zo ook de Joodse ziel.

Wij zijn, zo is onze overtuiging, een onstabiele combinatie van materie en Gods adem, en dit vraagt van ons om voortdurend beslissingen te nemen en keuzes te maken die ons laten groeien bij het nastreven van onze idealen. Of, als we verkeerd kiezen, ons doen verschrompelen tot kleine, humeurige wezens die geobsedeerd zijn door futiliteiten. Het leven als een reis betekent er elke dag naar streven om beter te zijn dan de dag ervoor, individueel en collectief.

Als het idee van een reis een centrale metafoor van Joods leven is, wat is in dat opzicht dan het verschil tussen Avraham, Jitschak en Ja'akov?

Het leven van Abraham wordt gekenmerkt door twee reizen, die beide de uitdrukking '"*Lech lecha*, ga op reis", bevatten. De eerste keer is in Bereesjiet 12, waarin hem werd opgedragen zijn land en het huis van zijn vader te verlaten, de tweede keer in Bereesjiet 22:2 bij de binding van Jitschak, toen hem werd gezegd: "Roep je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Jitschak, en ga (*lech lecha*)met hem naar het gebied waarin de Moria ligt."

Het is zo ontroerend aan Avraham dat hij onmiddellijk en zonder aarzeling vertrekt, ondanks het feit dat beide reizen, menselijk gezien, hartverscheurend zijn. Bij de eerste moet hij zijn vader verlaten. Bij de tweede moet hij zijn zoon loslaten. Hij moet afscheid nemen van het verleden en het risico nemen om afscheid te moeten nemen van de toekomst. Avraham toont puur geloof. Hij houdt van God en vertrouwt Hem volkomen. Niet iedereen kan zo diep vertrouwen. Het is bijna bovenmenselijk.

Jitschak is het tegenovergestelde. Het is alsof Avraham zijn zoon zo goed mogelijk probeert te beschermen, wetende welke emotionele offers hij heeft moeten brengen, en ook wetende welk trauma Jitschak moet hebben opgelopen bij de binding. Hij zorgt ervoor dat Jitschak het Heilige Land niet verlaat (zie *Bereesjiet 24:6*). Daarom laat Avraham hem niet reizen om een vrouw te zoeken.

Jitschaks enige reis (naar het land van de Filistijnen, in *Bereesjiet 26*) is beperkt en lokaal. Jitschaks leven is een korte onderbreking van het nomadische bestaan dat Avraham en Ja'akov leiden.

Ja'akov is nog weer anders. Wat hem uniek maakt, is dat hij zijn meest intense ontmoetingen met God – de meest dramatische in het hele boek Bereesjiet – midden in de reis beleeft, alleen, 's nachts, ver van huis, vluchtend van het ene gevaar naar het andere, van Esav naar Lawan op de heenreis, van Lawan naar Esav op zijn terugreis.

Tijdens zijn eerste reis krijgt hij een overweldigend visioen van een ladder die van de aarde tot de hemel reikt, met engelen die opstijgen en neerdalen. Dit beweegt hem ertoe bij het ontwaken te zeggen: …"op deze plaats is de Eeuwige aanwezig. Dat besefte ik niet… dit is niets anders dan het huis van God, dit moet de poort van de hemel zijn!" *(Bereesjiet 28:16-17)* Geen van de andere aartsvaders, en zelfs de profeet Mosje, heeft een visioen gehad dat hierop lijkt.

Tijdens de tweede reis in onze sidra heeft hij een aangrijpende, raadselachtige worstelpartij met de man/engel/God, waardoor hij kreupel loopt, maar die hem voorgoed verandert. Hij is de enige persoon in de Tora die van God een volkomen nieuwe naam krijgt, Jisraël, wat kan betekenen: "iemand die met God en een mens geworsteld heeft" of "iemand die een prins (*sar*) voor God is geworden."

Fascinerend is dat Ja'akovs ontmoetingen met engelen worden beschreven met hetzelfde werkwoord – פָּגַע p-g-a *(Bereesjiet 28:11 en 32:2)*, wat 'een toevallige ontmoeting' betekent, alsof ze Ja'akov verrasten, wat duidelijk ook het geval was. Ja'akovs meest spirituele momenten waren momenten die hij niet had gepland. Hij dacht aan andere dingen, aan wat hij achterliet en wat hem te wachten stond. Hij werd als het ware 'verrast door God'.

Ja'akov is iemand met wie we ons kunnen identificeren. Niet iedereen kan streven naar het volkomen geloof en het volslagen vertrouwen van een Avraham, of naar de afzondering van een Jitschak. Maar Ja'akov is iemand die we begrijpen. We kunnen zijn angst voelen, zijn pijn begrijpen door de spanningen in zijn familie en meevoelen met zijn diepe verlangen naar een leven van rust en vrede. De wijzen zeggen over de openingswoorden van de sidra van volgende week (*Wajesjev*, red.): "Ja'akov verlangde ernaar in vrede te leven, maar werd meteen geconfronteerd met de problemen van Joseef."

Het gaat er niet alleen om dat Ja'akov de meest menselijke van de aartsvaders is, maar veeleer dat hij, te midden van zijn diepe wanhoop, tot de hoogste vorm van spiritualiteit wordt verheven. Hij is de man die engelen ontmoet. Hij is degene die door God wordt verrast. Hij is het die ontdekt, juist op de momenten dat hij zich het meest alleen voelt, dat hij niet alleen is, dat God met hem is, dat hij vergezeld wordt door engelen.

Ja'akovs boodschap definieert het Joodse bestaan. Het is onze bestemming om te reizen. Wij zijn een rusteloos volk. Zeldzaam en kortstondig zijn onze momenten van vrede geweest. Maar in de duisternis van de nacht werden we ons gewaar van een kracht waarvan we niet wisten dat we die bezaten, omringd door engelen waarvan we niet wisten dat ze er waren. Als we in Ja'akovs voetsporen treden, kunnen ook wij verrast worden door God.

[1] De Maharatz Chajes verklaart het traditionele 'zwart-wit-beeld van Ja'akov en Esav in de *Mavo Ha'aggadot* (*Introductie tot de Agaddot*, red.), die aan het begin van *Een Ja'akov* (*De bron van Jakob*, red.) is afgedrukt.